

Editörden / Editorial

Niteliksiz Bilimsel Üretim ve Akademiye Zararları Üzerine...

On the Inadequate Scientific Production and its Damages to Academia...

Türk Kütüphaneciliği Editörler Kurulu*

Publish or perish culture gives serious damages to the Academia. The main aim of this editorial is to present examples of inadequate production of Academia and to warn all actors involved in the scholarly communication processes.

Değerli okurlarımız,

Tüm dünyada uygulanan akademik performans değerlendirmelerinin büyük bir ideası var; *her şeyi ölçmek...* Araştırmayı ölçmek, araştırmacıyı ölçmek, üniversiteyi ölçmek, ülkeyi ölçmek... Bu ideanın yönetici ve karar vericilerin kafasında yarattığı en önemli yanılgı ise her şeyin ölçülebilir olduğu. Her şeyin ölçülebilir olduğu sanrısı her şeyin sayılara indirgenmesi ile son buluyor ve bu indirgenme akademinin temelini derinden sarsıyor. Fark etmiyoruz. Akademi tamamen çökmeden de fark edemeyeceğiz. Farklı farklı konular için yıllardır kullanılan tenceredeki kurbağa örneğinin en çok akademinin mevcut durumuna uyduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu örneği kısaca hatırlatmak gerekirse eğer bir kurbağa kaynayan bir tencereye atılırsa zıplar, kaçar ve kurtulur. Ancak su dolu bir tencereye konur ve su yavaş yavaş kaynatılırsa kurbağa suyun sıcaklığını fark edemez ve sonunda ölür. Yani bir olayı veya süreci etkileyen unsurları kademeli şekilde artırırsanız insanlar buna alışmaya/fark etmemeye ve normal olanın bu olduğunu düşünmeye başlar. Sonunda algılanan bu “normal” var olan sistemi yok eder. Belki biraz ağır olabilir ama Türkiye’deki mevcut akademik sistem çöküyor ve bunun en önemli müsebbibi her şeyi sayılara indirgeyen değerlendirme ve teşvikler.

Dünyanın pek çok ülkesi sayıların cazibesine kapılma sürecini geçmiş yıllarda deneyimledi. Bu deneyimlerin ardından sayılara hak ettiklerinden fazla değer atfetmenin kaliteyi düşürdüğü noktasında buluşuldu ve sayıların cazibesine kapılmanın bir “ölümcül günah” olduğu sonucuna varıldı (Van Raan, 2005). Atıf dizini fikrinin yaratıcısı Garfield (1973, s. 407) bile atıfların yalnızca araştırmanın etkisini ölçmek için bir gösterge olduğunu ve araştırmacı değerlendirmelerinde kullanılmasının anlamsızlığını vurgulamasına rağmen, bazı ülkeler tarafından sayılar hala araştırma/cı değerlendirmelerinde başköşede tutuluyor. Örneğin,

* Editorial Board of Turkish Librarianship. e-posta: editor@tk.org.tr

Amerikan Ulusal Bilim Vakfı NSF'in 2018 yılında yayımladığı rapora göre (NSF, 2018), Çin 2016 yılında tüm dünyada üretilen yayınların %18,6'sına adını yazdırırken ABD'nin yayınlarının oranı ise %17,8 olarak hesaplandı. Bu durum "Çin'in muhteşem atılımı" olarak yorumlanabilse de (Yüzak, 2018, 3 Mayıs), öte tarafta Çin'de son yıllarda yaygın olan "yayınla ya da yok ol" algısının Çin akademisine büyük zarar verdiği de araştırmalarla ortaya koyuluyor (Qiu, 2010). Çin'de görev yapan pek çok araştırmacı artık intihal, veri tahrifatı ya da laboratuvarında üretilmiş sahte verilerle araştırma yapmayı sorun olarak algılamadığını belirtiyor. Yani tencere Çin'de de kaynıyor ve bu kaynamanın farkında olan az sayıda kişi var. Gelineen noktada Çin hükümetinin bu duruma engel olmak için çeşitli çalışmalar başlattığı ile ilgili haberler gündemde yer alıyor (Cyranoski, 2018). Bu durumun açıklaması şu: Politika yapılırken düşünülmeyen bu gibi unsurlar büyüdüklerinde kendisi ile savaşı da zorlaştırıyor.

"Çin'in durumu bir felaket, neyse ki bizde işler bu kadar kötü değil" diyenlere çok kötü bir haberimiz var. Bazı konularda Çin'i büyük bir başarı ile geçtik. Örneğin, yapılan bir araştırmada 2005-2015 yılları arasında Web of Science'a dâhil edilen Türkiye adresli her dört dergiden birinin yüksek kendine atf veya manipülasyonlar sebebi ile indeksten çıkarıldığı ortaya koyuldu (DHYI, 2018, s. 72). Bu çalışmanın ilginç sonuçlarından biri de oransal olarak Türkiye'yi geçen ülke olan Nijerya'nın çıkarılan dergilerinde yer alan makalelerin %10'una yakınının Türkiye adresli yazarlar tarafından üretilmiş olması. Yani ülke olarak yalnızca kendi yağmacı dergilerimizde değil, dünyadaki yağmacı dergilerde de aktif olarak varlık bulduğumuzu söylemek hiç de hatalı değil.

Peki, ne oluyor da Web of Science'da dizinlenmeye başlayan dergiler kendilerini bir anda etik dışı uygulamaların içinde buluyorlar? Aslında bunun sebebi de yine sayılara yönelik değerlendirmeler konusunun altında gizli. Eskiden sadece makale sayısını gözüne kestiren sayısal değerlendirmeler artık dergi sayısını da hedefliyor. Araştırmacının etkinliğini yayınlarının sayıları ile ölçen karar vericiler üniversitelerin etkinliğini de uluslararası dizinlere giren dergi sayısı ile ölçüyor. Örneğin, 2 Nisan 2018 tarihinde Yükseköğretim Kurulu bünyesinde gerçekleştirilen "Akademik Etki Odaklı Üniversite Yayıncılığı Çalıştayı"nda en çok dergi üreten üniversite olmak veya bir araştırma üniversitesinin mutlaka dizinlerde yer alan dergilerinin olması konusunun önemle vurgulandığı görülüyor (Konat, 2018, 3 Nisan). Bu gibi sayılara yönelik talepler dergi editörlerinin dergisinin varlığını sürdürebilirliği yerine farklı kazanımlar peşinde koşmasına sebep oluyor. Yazar akademik teşvik dosyasında yayın puanını garantilediği için memnun oluyor, editör bir makaleden daha ücret almanın mutluluğunu yaşıyor. Mevcut durumda herkes kazanıyor gibi görünüyor ancak kaybeden akademinin kendisi oluyor.

Bu noktada tüm bunların neden gerçekleştiğini veya normalleştirildiğini anlamak gerekiyor. Birkaç ay önce çıkan "Ahlaksız Büyüme" adlı kitapta (Akçomak, 2018, s. 22) bu durum şöyle açıklanıyor: "*Ahlaklılar, ahlaksızların cezalandırılmadığını ve üstüne üstlük olağan dışı getiri elde ettiklerini gözlemlediğinde ahlaksız gibi davranmayı tercih ediyorlar...*" Bunun devamında da tencedeki kurbağa hikâyesinin nasıl gerçek hayata yansıdığından bahsediliyor: "*Ahlaklıların ahlaksız iş yapış tarzını öğrendiği, ahlaksızlığın getirisinin arttığı ve devlet politikasının ahlaksızlığı desteklediği bir ortamda bu süreç tersine döndürülemez; toplum ahlaksızlığa kilitlenir. Bir diğer ifade ile ahlaksızlık meşrulaşır.*"

Bu noktada akıllarımızı kurcalayan sorular şunlar; bu ahlaksızlıkla savaşmak mümkün mü? Kiminle savaşıyoruz? Bu savaşta nelere ihtiyacımız var? Küçük bir azınlık ahlaksızlığın

meşrulaştığı günümüzde ne yapabilir? Durumun vahametinin farkında olanlar neden susuyorlar? Susmamaları için ne yapmalıyız? Susmak kabullenmek mi?...

Dergimiz editörler kurulu bilimsel iletişimin kalitesini artırmaya yönelik yaptığı toplantı ve çalıştaylarla durumun vahametini anlatmaya ve farkındalık yaratmaya çalışıyor. Bu etkinliklerden biri olan Akademik Bilişim 2018 Konferansında düzenlediğimiz “Bilimsel İletişimde Sahtelikler ve Ötesi” başlıklı çalıştayda bu soruların cevabını vermeye çalıştık. Bu çalıştayda ahlaksızlığı meşrulaştıran kalabalığı üç gruba ayırdık; bilinçliler, ahlaksızlığın etik bir sorun olduğunu düşünmeyenler ve bilinçsizler (Şencan, 2018). Bilinçsizlere farkındalık çalışmaları yapılarak durum anlatılabilir, etik problem olmadığını düşünenlere “etik” kavramının aslında ne olmadığı öğretilir. Bizim asıl savaşımız bilinçlilerle. Bilinçlileri alt etmek için susmamak, ayrıca konuşmak isteyenlerin susmalarına neden olan ortamları yaratmamak gerek. Burada mücadele edilmesi gereken yalnızca çöp makaleleri yazan kişiler değil (Taşkın, 2018, 20 Nisan), söz konusu bilimsel iletişim süreçlerinde rol alan editörler, yayıncılar ve hakemler gibi unsurlar da mücadele kapsamında yer alıyor. Çünkü bu oyunun tek aktörü yazarlar değil. Bilimsel iletişim pek çok aktörü içinde barındıran bir sistem ve bu sistemin sürdürülebilirliği için tüm aktörlerin görevine uygun davrandığından emin olmak gerekiyor.

Bu noktada pek çok kişinin aklına gelen temel soru ise şu; “sayılarla ölçemeyeceksek nasıl ölçeceğiz?” Geçtiğimiz günlerde *Nature*'da çok tartışılan bir makale yayımlandı. Makalenin genel çerçevesi şu cümle ile özetleniyordu: “*Bize (genç araştırmacılara) etki faktörünün artık kullanılmayacak bir ölçek olduğu söylendi ancak alternatif sunulmadı*” (Tregoning, 2018). Bu gibi yorumlarla birlikte ortaya çıkan en önemli konu akademik camiada bibliyometrik ölçeklerle ilgili önemli bir kafa karışıklığı olduğu. Şöyle ki, sayılar bilimsel üretimin bir sonucudur, sebebi olamazlar. Eğer bir araştırmacı yazdığı bir makalenin hangi dergiye daha uygun olduğundan ya da o derginin hedef kitlesine hitap edip etmediğinden önce derginin etki faktörünü kontrol ediyorsa araştırma performans değerlendirmeleri konusunda yıllardır süregelen tüm girişimlerden (Leiden Manifesto¹ ve DORA Assessment² gibi) habersiz ya da bu gelişmelere kayıtsız demektir. Araştırma/cı performans değerlendirmelerinde “değerlendirilen” rolünü üstlenenler bilimsel iletişimin temel ilke ve uygulamalarını içselleştiremedikçe karar vericiler sayısal taleplerini artıracak, değerlendirilenler de bu sayıları tutturabilmek için hep bir arka kapı arayacaklardır.

Yine de karamsar bir çerçeve çizmek istemiyoruz. Yukarıda bahsedilen tüm sorunlar çözülebilir. Ancak bu sorunları çözmek için ahlaklı olmanın yaygınlaştırılması ve ahlaksızların cezalandırılması şart. *Türk Kütüphaneciliği* dergisi olarak temel ilkemiz hem Türkçe kütüphanecilik literatürüne nitelikli yayınlar kazandırmak, hem de bilimsel iletişim süreçleri ile ilgili farkındalık yaratarak aksayan yönleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda siz değerli okuyucularımız ve tüm paydaşlarımızın desteğini arkamızda hissederek 2018 yılı Haziran sayımızı saygılarımızla beğenilerinize sunuyoruz.

¹ <http://www.leidenmanifesto.org/>

² <https://sfdora.org/>

Kaynakça

- Akçomak, İ.S. (2018). *Ahlaksız büyüme*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Cyranoski, D. (2018). China introduces sweeping reforms to crack down on academic misconduct. *Nature*, 558, 171. doi: 10.1038/d41586-018-05359-8.
- DHYI, S.M.M.A. (2018). *Atıf dizinlerinden çıkarılan dergiler ve etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Garfield, E. (1973). Citation frequency as a measure of research activity and performance. *Essays of an Information Scientist*, 1, 406-408.
- Konat, Ç. (2018, 3 Nisan). Akademik Etki Odaklı Üniversite Yayıncılığı Çalıştayı gerçekleştirildi. Erişim adresi: <http://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/akademik-etki-odakli-universite-yayinciligi-calistayi-gerceklestirildi-6900490077006B0062007A00590058007800300059003100>
- NSF. (2018). *Science and engineering indicators: Academic research and development*. Erişim adresi: <https://www.nsf.gov/statistics/2018/nsb20181/report/sections/academic-research-and-development>
- Qiu, J. (2010). Publish or perish in China. *Nature*, 463, 142-143. doi: 10.1038/463142a.
- Şencan, İ. (2018). Akademik sahtelikler. *Bilimsel İletişimde Sahtelikler ve Ötesi Çalıştayı, 31 Ocak 2018, Akademik Bilişim 2018 Konferansı, 31 Ocak -2 Şubat 2018, Karabük Üniversitesi, Karabük*. Erişim adresi: <https://goo.gl/HV9JFn>
- Taşkın, Z. (2018, 20 Nisan). Çöp yayınlar başarıyı ölçmemeli!. *Herkese Bilim Teknoloji*, 108.
- Tregoning, J. (2018). How will you judge me if not by impact factor? *Nature*, 558, 345. doi: 10.1038/d41586-018-05467-5.
- Van Raan, A.F.J. (2005). Fatal attraction: Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods. *Scientometrics*, 62(1), 133-43. doi: 10.1007/s11192-005-0008-6.
- Yüzak, Ö. (2018, 3 Mayıs). Çin, bilimde büyük bir sıçrama ile ilk kez ABD'yi geçti [gazete haberi]. *Herkese Bilim Teknoloji*, 110.